

ЗМІСТ:

Присвята	193
МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ: Сум- ний Великдень	194
В. ЛЕОНТОВИЧ: Естетизм М. Коцюбинського	199
Л. СТАРИЦЬКА - ЧЕРНЯХІВ- СЬКА: Елементи творчості М. Коцюбинського	204
МИХАЙЛО ЖУК: Погасле сві- тло	220
В. ВИННИЧЕНКО: Талісман ..	229
В. ТАРНОГРАДСЬКИЙ: Чужий я для білого світа (поезія) ..	256
О. ГРУШЕВСЬКИЙ: З життя українського панства 1830-их років	257
Л. СТАРИЦЬКА - ЧЕРНЯХІВ- СЬКА: Сльози поета (Казка для великих дітей)	263
О. ОЛЕСЬ:	
I. Тепер в маю, тепер весною.	
II. Хтось постукав в моє серце.	
III. Лебеді плавають	270
М. КОНОНЕНКО: Візник (опо- відання)	271
П. ЖИТЕЦЬКИЙ: З історії українського письменства ..	296
С. ЧЕРКАСЕНКО: Михайло Ко- цюбинський	304
ГР. ЧУПРИНКА: Холод і жар:	
I. Заїзав душу некуча туга.	
II. З юним серцем перемінним.	
III. Десь далеко б'ють удари ..	319
ІВ. СТЕШЕНКО: Українське письменство і читач	320
М. ВОРОНИЙ: Шумка (поезія)	339
О. АНДРІЙВА:	
I. Місяць сіяє.	
II. Тяжко матусю мені	340
НАТ. РОМАНОВИЧ: Мандрів- ниця (повість, далі)	341
ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА: В душі бренять тихенькі співи (поезія)	355
МИХАЙЛО МОЧУЛЬСЬКИЙ: Мумія (оповідання)	356
М. ЄВШАН: Літературні замітки („Тині забутих предків“)	364
С. ЧЕРКАСЕНКО: З україн- ського життя	368
Бібліографія	378
Нові книжки	383
Від редакції	384
Оголошення.	
Зміст V-ої к. ЛНВ.	

від адміністрації. просимо відновити пере-
на другий піврік, в противнім разі здержимо в
дальших книжок. Чеки долучуєть ся до сеї к

1913.

РІЧНИК XVI.

ТОМ LXII.

КНИЖКА V.

ЗА МАЙ.

ЛІТЕРАТУРНО- НАУКОВИЙ ВІСТНИК

КИЇВ.

Друкарня І-ої Київської Друкарської спілки, Київ,
Трьохсвятительська 5. Телсф 1069.

КНИГАРНЯ Науц. Тов. ім. Шевченка
у Львові Ринок ч. 10,

має на складі всі українські видання, висилає всякі книжки
на всяких мовах скоро і точно.

ІЛЮСТРОВАННИЙ КАТАЛЬОГ

видань Видавничої Спілки, 1913, висилає на бажанє за присланем
марки на 15 сот. (5 сот. на порто і 10 сот. на „Рідну Школу“).

Книгарня Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

Н О В И Н А.

Проф. **МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ**

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ-РУСИ

том VIII— частина I. (Роки 1626—1638).

(Збірник Істор. філософ. секції Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові т. XIV).

Ціна **5** корон.

Н О В И Н А.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ.

ТІНЬ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ.

оповідання.

видання Українсько-руської Видавничої Спілки.

(ЗМІСТ: Тинь забутих предків. Сон. Ліст. Подарунок на Іменини. Хвала житю. Коні
не ліни. Що записано в книгу життя).

Ціна 1 К. **80** сот.

Склад в Книгарні Наукового Тов. ім. Шевченка.

Н О В И Н А.

ЧЕРЕЗ КЛАДКУ

повість

ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Видання Укр.-Руської Видавничої Спілки. Ціна **2** кор., **80** сот.

Н О В И Н А.

Др. **ІВАН ФРАНКО.**

ПАНЩИНА І ЇЇ СКАСОВАНЄ

в 1848 році 2 видань. Ціна 1 кор. Выходить Укр.-Руської Вид. Спілки.

МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ.

Сумний Великдень.

Великдень свято радісне—навіть обов'язково. Навіть в церкві читають поучення Златоустого, наказуючи радіти і тішити ся великим днем у всяких обставинах і при всяких умовах. І одначе все таки трудно тішити ся, коли в домі лежить на столі близький і рідний мерлець. А такого мерця під нинішній Великдень має наша широка Україна в особі всім рідного і дорогого Михайла Михайловича Коцюбинського; веселий великодний передзвін згучатиме різким контрастом з сумними настроями українського громадянства. Урвало ся віщеє слово, спинилось горячеє серце. Відлетів геній краси...

А ще з особливим жалем і болем відчуваєть ся тяжка утрата в кругу ближних співробітників нашого журналу, серед котрих так довго і незмінно красувало ся імя небіжчика. Він був одним з найближче і найтісніше зв'язаних з сим журналом товаришів-другів: працювавши в перших роках своєї творчости в „Зорі“ і „Житю і Слові“, містив він свої писання в „Літературно-Науковій Вістнику“, коли його засновано на місце тих часописей, і в особливо тісну духову зв'язь з ним увійшов в останні роки, коли „Літературно-Науковий Вістник“ перейшов до Києва і тут оснував ся—тому мені як колишньому основателеви сього журналу і його редакторови в київський період і припадає тепер сумна честь кинуту першу грудку землі на труну небіжчика-товариша з почутем глибокого жалю—і глибокої вдячності за наш журнал.

Так, се на сих сторінках появили ся такі перли нашої белетристики як „На камені“, „Невідомий“, „Fata morgana“, „Intermezzo“, „Що записано в книгу життя“, „Тіни забутих предків“, і багато иньшого. Але сими незмірно цінними вкладками не обмежала ся зв'язь покійного з нашим журналом. Він дивив ся на себе як на члена нашої редакційної сім'ї, близько брав до серця потреби журналу, і я не пригадую собі випадку, щоб він ставив якісь вимоги, які б розходили ся з інтересами журнальної техніки. Коли йому трапляло ся з яких небудь причин віддати якусь значнішу річ до иньшої часописи, він вважав потрібним ніби звиняти ся за таке відступлення від усвяченого літами свого звичаю виступати в Л.-Н.-Вістнику. Звичайно з кінцем року зголошував він по кілька річей—особливо в останні роки, коли мав лекші умови для своєї творчости, і се робило йому очевидну приємність—пописати ся невпинним рухом своєї творчости. І коли настав час

укладати програму останнього новорічного числа, на р. 1913, він і в своїй шпитальній келії дістав з своїх паперів недокінчене оповідання („На острові“), просячи умістити викінчену ним першу половину, як заокруглену цілість, в першій книжці, й обіцяв незадовго дописати докінчення. Було се в половині грудня с. ст., коли покійник почув був себе трохи краще і снував надії на одужання, виїзд, нову творчість. Не чув і він, і ми, що смерть уже стоїть над ним, вже наложила свою руку на його німічне тіло.

Здорове покійного розбите було вже від давнього часу і викликало сильну тривогу, але його духові сили, його творчі здібності захоплені були сею фізичною агонією серед повного розцвіту. Навіть сі довгі місяці лежання в клініці, що томили його примусовим безділем, повні були внутрішньої творчої роботи, яка чекала тільки першого фізичного поліпшення, щоб перетворити в ряд художніх образів і закріпити на папері ті думки і вражіння, що тиснули ся йому до голови. В сій нудній і прикрій шпитальній обстанові, пролежуючи безсонні ночі і ловлячи рознервованим, настоженим слухом ті урвані, приглушені згуки, що доносили ся до його палати, сам стоючи — хоч і не вповні свідомо для себе, на порозі життя і смерті, він почував, як у його уяві складають ся різні риси і образи психології людського умирання, і під час моїх відвідин не раз ділив ся різними поміченнями, які особливо звертали його увагу на себе. Образ людини, що серед сонного шпиталю в тиші ночі бореть ся з своєю агонією, не маючи коло себе ніякої спочутливої душі, нікого взагалі крім смертельно втомленої, роздражненої доглядачки, і допитуєть ся у неї що хвиля про годину — інстинктивно стараючи ся протягнути своє жите до перших проблесків пізнього зимового дня — робив в його передачі сильне вражіння. І відчувало ся, що в сїм ледво живім уже організмі, в котрім жите затримувало ся тільки горячою жадобою діяльності, творчости, праці — живе ще вся повнота творчої сили, вся могутність артистичної потенції, яку смерть безжалісно переривала в повнім розвою сили...

Справді, творчість останніх двох років у покійного підіймала ся до таких імпозантних верхів, що не лишала місця для гадок про якесь вичерпанне, і в сїм також особлива жалість і гострота сеї утрати, що великий артист одійшов від нас, далеко не завершивши всього того, що міг він сотворити і лишити по собі своєму громадянству.

Не вважаючи на такий предчасний кінець в досить молодім віку, за покійним зістала ся все таки досить довга, звиш двадцять-

ліття літературна робота, яка саме в останнім десятиліттю дійшла своєї висоти і внесла значну вкладку в скарбницю не тільки літератури, а взагалі культурної української еволюції. В момент самої творчості се значінне звичайно не оцінюється відповідно, і тільки з певної перспективи, з віддали часу стане ясным, яку блискучу сторінку в історії нашого артистичного життя (в широкім значінню слова) і культурного поступу записав покійний. Але основна нота, головна прикмета його творчості виступає настільки виразно, що може бути вказана без вагання і в сій хвилі: се сильно виражений естетизм, з дуже інтенсивною етичною зафарбою.

Корінне письменської роботи покійного сидить в старих народницьких течіях українського письменства 1860—1870-х рр., від них він виходить і з ними не розриває до кінця, заховуючи сей загальний гуманний, народницький напрям в усій своїй творчості, яка завдяки тому набирає незвичайно високої виховуючої вартости. Але сі суспільні, гуманні вартости перепускає він незмінно через естетичну призму — в глибокій згоді із вдачею нашого народа, у котрого поняття етичної й естетичної краси так тісно і нероздільно зливаються в однім поняттю „гарного“, що означає однаково і прикмети естетичні і вартости етичні. Естетичний момент доходить у покійного такої сили і значіння, як ні у кого досі з українських письменників: те що у попередніх письменників бувало тільки рамкою, аксесорією — гарний краєвид, гарне лице, мальовничі подробиці побуту, у покійного вперше виступило на перший плян, стало метою в собі, центром його творчості, його образів.

Жите, взагалі не надто ласкаве до покійного, на сім пункті було досить щедre: воно ставило його в різні умови і обставини, де він міг задовольняти свою жадобу гарного, мальовничого, естетичного, і він з захватом використовував сю естетичну скарбницю життя, вишукуючи гарні риси, мальовничі положення з різних сфер людського життя і природи.

Але як людські вартости він перепускає крізь призму естетики, так і вартости естетичні одухотворює своїм гуманним етизмом; любованне в самих бездушно гарних формах таке-ж чуже йому, як трактованне людського життя як збірки етнографічних куріозів або житєвих анекдотів. Він наповняє сю естетичну, мальовничу форму драмою людського життя, трагедією вічно-людських поривань, патосом людського страждання. Серед барвистого образу природи чи екзотичного життя він кладе, часом кількома штрихами тільки, контури сеї людської трагедії і в них знаходить свій центр — вузол настрою, весь сей барвистий образ.

Але ся людська трагедія для нього не просто деталь, цінна як спосіб оживлення, надання настрою його естетичним вартостям — вона не перестає ніколи бути властивим центром всеї творчости.

Великий естет не гербує положеннями і умовами зовсім не естетичними, щоб видобути естетичні вартости з людської душі, з її конфліктів з об'єктивними обставинами життя. Ту ж манеру юбілера-мініатюриста, стиль великих артистів-різчиків італійського відродження він переносить в сферу темного, убогого селянського життя, людських злиднів, політичних злочинств і вибухів людського звірства, і в своїх майстерно вирізблених, артистично витончених образках, в високо естетичних формах він дає відчути читачеві всю глибину людського страждання і весь жах сучасних аномалій життя.

Глибина проникання в темні сховки людського життя, в скриті ходи людської мисли у покійного була незвичайна. Ті несвідомі глибини людського існування, на котрих непомітно для самого чоловіка опирають ся свідоміші акти і прояви того життя взагалі, притягали особливу увагу покійного, і в їх аналізі він показував себе незвичайно сильним психологом.

З другого боку мені як історикови хочеть ся одмітити ту високу вартість, яку мають твори покійного, як історичні документи українського життя. При тій серйозности, з якою покійний письменник ставив ся до свого писательства і своїх тем, обробляючи їх на підставі матеріялу старанно зібраного, переважно ним самим особисто, на власні очі простудіованого,—вони мають нерідко просто таки науковий інтерес, а те глибоке проникання письменника в психологію людської душі, про яке я тільки отсе говорив, надає його малюнками спеціальну вартість і зміст, якого не знайдемо в чисто документальнім матеріялі: своєю артистичною інтуїцією, кількома рисами він дає часом стільки для зрозуміння подій, настроїв, їх змін, скільки нададуть ніякі збірки актового, офіційального матеріялу, і хоч, розумієть ся, як всякий документ, і його помічення вимагатимуть від дослідника критичної перевірки, але для пізнання українського життя його часів вони дадуть дуже багато.

Що наприклад може зрівняти ся з його *Fata-morgan*'ою, коли йде мова про пізнання селянських настроїв, уповань, трагічних непорозумінь і розчаровань за останніх бурхливих часів? Се такий же незрівняний історичний документ, як його „Сміх“, „Невідомий“, „*Persona grata*“ для зрозуміння революційних настроїв міста, як „Тіни забутих предків“, „Що було записане в книгу життя“ для

зрозуміння темних, далеких переживань в глибинах глухого, не-
порушеного життя села.

І ще одна сторона в житю і діяльності покійного, котрої я не можу поминути тут, не згадавши бодай кількома словами. Сей естет, улюбленець і горячий приклонник всього тонкого, гарного, немов призначений прикметами своєї вдачі на те, щоб шукати і брати від життя саме гарне, красиве і ступати по верхам, не заглиблюючи ся в прикрі і сумні його глибини,—він одначе менше всього був епікурейцем-гедоністом, який би цінив над усе приємні сторони життя. Перейнятий етичним світоглядом він і в своїм житю зіставав ся рицарем обовязку, і ні в чім може не дав такого сильного виразу сій своїй моральній індивідуальности, як у своїх відносинах до свого краю і народу. Так, се був патріот в кращім значінню сього слова, для котрого національний інтерес, потреби національного українського розвою і зросту культурного були провідною ниткою його діяльности, справжнім центром його життя. Се вимагало певних жертв з його сторони, певного самовідречення — часом досить тяжкого, але він на сїм пункті не був чоловіком компромісів і зносив терпеливо всі ті прикрі сторони, якими лягала на нього його роля українського письменника. Письменництво для нього було не просто задоволенням індивідуальних потреб, або питаннем особистої амбіції чи слави, а національною місією. Він служив ним національним інтересам свого народу — не тільки сим зрештою: служив, як редактор земських видань, котрому приходило ся мати діло з тисячами земських кореспондентів-селян, як голова одної з „Просвіт“, як інформатор в українських справах і горячий пропагандист української ідеї в усяких обставинах, в яких ставило його жите; але розумієть ся, його літературне, белетристичне діло було головною формою сього служення, перед якою блідніли всі иньші форми його національної роботи.

Приклонник культурних вартостей, перейнятий глибоким піетизмом до дійсно культурного змісту людського життя, він свідомо служив сим своїм літературним ділом інтересам культурного подвигнення, культурного зросту України і українського народу, і в сїм напрямі його діло мало великий вплив і вагу. Він був дійсно одним з визначних будівничих нової України і з сього погляду являєть ся справжньою історичною постатею, котрій належить ся признанне і оцінка в історії нашого національного життя.

Великдень 1913 р.